क्र.नं. १८

कोश

ध्वनिमंजरी

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

थैघर१८

(१)

ॐ अथ ध्वनीमंजरीप्रारं
भायम्
श्रीगणेशायनमः

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥अथ ध्वनिमंजरीप्रारंभोयम्॥

(२) ॥श्रीसरस्वत्यैनमः॥ ॥स्वानुबोधैकमनाय तस्मै वागा

॥त्मनेनमः॥सारस्वत्याप्रसादेनकविर्बन्धाति यस्पदं॥१॥

॥परिमलोपुष्पगंधः परागःपुष्पजंरजः॥ मकरंदःपुष्प

॥रस्श्रामोदासरसामधु॥२॥भुवनंनरैगस्थानेभवनं

॥मंदिरंग्रहं॥शार्दूलःसिंहविद्रावीशार्दूलःकोमलत्वर्ण॥३॥

॥शिवंभद्रंशिवशंभुःशिवागौरीशिवाभया॥शिवःकीलः

॥शिवाक्रोष्ट्रीभवंवादामलंकांशिवा॥४॥गौरीशिवप्रिया

॥प्रोक्तागौरीगौरोचनामता॥गौरीस्यादप्रसूतास्त्रीगौरी

॥शुद्धोभयान्वया॥५॥हरारिंद्राहरिर्भानुर्हरिर्विष्णुर्हरिर्मरु

॥त॥हरिःसिंहोहरिर्भेकोहरिर्वाजिहरिःकपिः॥६॥हरिःशंभुर्ह

॥रिर्भीरुःहरिःसोमोहरिर्यमः॥हरिःशुकोहरिःसर्पोस्वर्णव

॥र्णोहरिस्मृतः॥७॥अर्कमर्करमंडूकविष्णुर्वासुपवायवः॥

॥तुरंगःसिंहःशीतांशुर्यमश्चहरयोदश॥८॥दिकूदृष्टिर्दीधि

१५० तिः स्वर्गवज्रवाग्बाणवारिषु ॥ भूमौ यज्ञांसि गोशब्दा विद्वद्भिर्दश सं मं ३
सुस्मृताः ॥ ९ ॥ मधुर्मद्यं मधु क्षौद्रं मधुपुष्परसं विदुः ॥ मधुर्दैत्यो
(3) मधुश्चैत्रो मधुकोऽपि मधुः स्मृतः ॥ १० ॥ क्षुद्रा वेश्या नटी क्षुद्रा क्षुद्रा
स्त्री मधुमक्षिका ॥ असहिष्णुः स्मृतः क्षुद्रः क्षुद्रा स्यात् कंटकारिका ॥ २०॥
वाहो युग्मं घनो वाहो वाहो [illegible] ॥ वाहो ज्ञानविशेषस्याद्वाहो
दृढो रिति स्मृतः ॥ ११ ॥ [illegible] मेचे यो हारो हारो मुक्तागुणान्विताः ॥
हारो मापविशेषस्याद्धारो रत्न उच्यते ॥ १२ ॥ ॥ १ ॥
आत्माभावो मनोभावो भावः सत्ताभवोऽपि च ॥ भावः पूजलमो लो
के पदार्थो भाव उच्यते ॥ १३ ॥ कुथा [illegible] समाख्याता कुथ स्यात् करि
कंबला ॥ कुथः कुशः कुथः कीटः प्रोक्तस्तज्ज्ञैर्द्विजः कुथः ॥ १४ ॥
कुशो कालेति लेख्यागे कंबले सलिले वरे ॥ खड्गा पात्रे [illegible] कुतपा स्याप्र
प्रवर्तते ॥ १५ ॥ बाणवारि पशौ भूमौ दिशि रश्मौ जले क्षिपि ॥ स्व
र्गमातृदेहिते लरिव [illegible] स्फरव सत्य गोध्वनिः ॥ १६ ॥ श्रियां यस
सि सौभाग्ये यानौ कीलो महिम्नि च ॥ सूर्यसंशे विशेषे च भगं को
विभगः ध्वनिः ॥ १७ ॥ पर्जन्ये रश्मिगिर्वाणे व्यवहर्तरि भर्तरि सूर्ये

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

बाले जिगीषौ चेद्दवोऽग्निर्नरकुष्टिनी ॥१८॥ सूर्यस्येश्री फले पद्मे प
कुंजराग्रशिरादिषि ॥ द्वीपे तीर्थे निमित्ते च विशिष्ट पुष्करध्वनिः ॥१९॥
मूर्ध्नि क्षिप्रे चिते जले कायेऽथ वहती रिभर्तरि कामे कालेऽस्त्र वर्णे च
करा ह्रो द्रविण ध्वनिः ॥१९॥ रसो हर्षो जले स्वाले रसः शृंगारपूर्वं
(38) कः ॥ सुरादेरभिलाष स्यात्पारदे पि रसो विषं ॥२०॥ क्षीरि पुष्पे रसे
लाघे मघ मत्त घृते स्त्रजि सत्त स्वर्ये सु कीलालं कथयं ॥ लिमनीषिपाः २१॥
जीवराशि रवौ धर्मे लपास्थानि तुरंगमे ॥ सिलेपक्षायिशेषे च हंसशं
ह्रो विधीयते ॥२२॥ पिष्टे मलेऽथ माले च कंबले को मलेऽस्मनि ॥
शवे रिरव बले प्राज्ञे सुपलापरिचक्षते ॥२३॥ हयपुच्छे ध्वजे पुंड्रे
शैले पुंसि गुणाधिकोऽव पधर मणिभूषा यां लललोम इति स्मृतः ॥२४॥
वसुः सूर्ये वसुर्वह्नि र्वसु देवो वसुर्मही ॥ वसा रत्नं वसु द्रव्य व
सयाद्दिजातयः वोष्टो धरादयः ॥२५॥ अक्षरापि स्मृता वर्णो
वर्णाः श्वेतादयो गुणाः ॥ वर्णना स्व सुखगाथा वर्णा ज्ञेया द्विजा
तयः ॥२६॥ श्वेतके वर्णोर्जुनो नाम पांडवोप्यर्जुनो मतः ॥ अर्जुने
तृणजातिश्च अर्जुनः ककुभो द्रुमः ॥२७॥ वलिस्त्री मध्यभागे
लु वलिश्चर्मजराकृतिः ॥ बलिः पूजोपहारस्याद्बलिर्दानव पुं
गवः ॥२८॥ व्रणः स्याद्द्रणपट्टः पट्टः स्याद्दधिवासनं ॥

"Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

१५. वारदीक्षाश्रमः १६ः पदोभूपहिताक्षरः ॥२९॥ रंध्रे वस्त्रादिमध्ये मं.
व्यवधानेंतरा मनि ॥ बहिर्योगे वकाशे च विशेषे च निरंतरं ॥३०॥ २
अरिष्टं गृहमित्युक्तं अरिष्टं वृषभासुरः ॥ ककानिवावरिष्टो च अ
रिष्टं क्षेममौरितं ॥३१॥ इंद्रियं कंबलं प्रोक्तं कंबलो रोमजः पटः ॥
(५) कंबलं च गवां सास्ना कंबलं कमलं स्मृतं ॥३२॥ मंडलं भूमिभा
गस्यान्मंडलो ग्रस मार्हलां मलं वर्तुलं प्रोक्तं संघातो मंडलो मतुः ॥
कुंतलः केशपर्यायः कुंतलो देशवाचकः ॥ कुंतलः सूत्रधारश्च
कुंतहस्तश्च कुंतलः ॥३३॥ मणिर्लिंगे अग्रभागो मणिः प्रोक्तो भ
गाग्रजः ॥ मणिः कूपमुखे संधः ... रागादिको मणिः ॥३४॥ ॥२॥
नेत्रं मनो विशेषस्यात् नेत्रं च वसु रुदाहृतं ॥ परिवर्त गुणो नेत्रं नेत्रं क
स्तूरिकामता ॥३५॥ तंत्रं स्यात् कुलं तंत्रं तंत्रं शास्त्रौषधीक्रिया ॥
तंत्रं स्कस्वं वलं तंत्रं तंत्रं वा मम साधनं ॥३६॥ वातादि प्रकृति
धातु धातुर्हेमादिका क्रिया ॥ क्रियाभावः स्मृतो धातु धातुः शै
लोपलो भवेत् ॥३७॥ स्वधा प्रासाद भाक्तृ द्रव्यं स्वधा विध्य
स्वधा मता ॥ स्वधा तु भोजने हीयं स्वधा मातु स्वधामृतं ॥३८॥
कांडो बाणः स्कलो कांडः कांडसंघात उच्यते ॥ कांडः कालो वलं

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

कांडं कांज मूलेतरोरपि ।। ४० ।। वेला कालविशेषस्याद्वेलासिंधु
जलेजतिः ।। वेलो सर्वांगुलिष्ठो दोवेलाद्वाणां तरामनि ।। ४१ ।।
(५७) उत्सवेच प्रकारेच मुहूर्तो नियमेत था ।। क्षणशब्दो व्यवस्थायां सम
यपि निगद्यते ।। ४२ ।। भ्रूणो भीरु द्विजो भ्रूणो भ्रूणो गर्भस्त्रिया स्त्रियः ।।
भ्रूणोऽर्भः शिशु भ्रूणो भ्रूणो विकलउच्यते ।। ४३ ।। शद्वादि विषयाः
पंच प्रसिद्धा इंद्र संज्ञया ।। इंद्र इति स्याल देवराडिंद्र उच्यते ।। ४४
आहिर्थ्यय विशेषस्याद हि सर्पो हिर ध्वगः ।। भुजंगो हि समा
ख्यातः सिंहिकासूनुरप्यहिः ।। ४५ ।। व्यालो हिंस्रापशुर्दान्ते व्यालो
व्यालः स्यात्कुटिके क्रूरे ।। प्रसादे दानरव्यालो व्यालो वगमुदा
हृतः ।। ४६ धरी स्त्रिन्यजनि धनुः धेनुः कुंजर कामिनी ।।
आसि पुत्रीस्मृता धेनु धेनुवती शर्करी ।। ४७ ।। धर्मो वृषो
वृषश्रेष्ठो वृषोगौ मूषको वृषः ।। वृषो बलं वृषः कामो वृषभो
वृषउच्यते ।। ४८ ।। योगो योतो विशेषस्यात्संयोगो यो
ग इत्यपि ।। योगस्यात्क्रमि कोलाभः समाधि र्योग उच्यते ।। ४९ ।।
शालिर्मूर्खः शालिर्भंगः शालिकीलः शालिर्गदा ।। शालिस्सर्पविशि

Rajwade Sanshodhan Mandal Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

षस्याद्गुलिः किलरुदाहृतः ॥५०॥ लक्ष्मीः सीलाउमासीलासीलास म
६५ स्याधिदेवताः ॥ सीलासिरध्वजापत्यं सीलामंदाकिनीमता ॥५१॥
आदिमः क्षत्रियो नाभिनाभिश्चक्रस्य पिंडिका ॥ अर्हुवस्यात्प्रिया २
नाभिर्नाभिनिम्नोदरामता ॥५२॥ गोत्रंस्यादान्वयोगोत्रं गोत्रश्चे
धरणीधरः ॥ गोत्रावसुंधराईया गोत्रं सत्यवचस्मृतं ॥५३॥ घनो
(5) सिंहोघनच्छिद्रं कांस्यतालादिकंघनं ॥ घनोमेघोघनोकरुला
धनंस्याल्लोहमुद्गरः ॥५४॥ वीणादंडः प्रवालस्यात्प्रवालः पल्लवोम
तः ॥ प्रवालोविद्रुमः प्रोक्तो प्रवालः प्रवलामताम् ॥५५॥ कोणा 3 ॥
श्वो महिषः कोणः कोणः कोटिरितिस्मृतः ॥ कोणोगृहैकदेशः
स्यात्कोणोवीणादिवादनं ॥५६॥ रामः स्त्रीजामदग्न्यश्च रामो
रामोसिलासिलो ॥ रामः [illegible] श्चैव रामोदशरथात्मजः ॥५७॥
तालः कालः क्रियामानं तालपालामुच्यते ॥ वृषभांडः स्मृतः
स्तालस्तालः धुरतलध्वनि ॥५८॥ काष्ठानिशाकुपूकाष्ठाका
ष्ठाप्रोक्तावसुंधरा ॥ काष्ठाविशेषस्यात्काष्ठंदारुनिगद्यते ॥५९॥
वृक्षभेदेपलाशस्यात्पलाशोराक्षसः स्मृतः ॥ पलाशोहरितोव

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

र्णः पलाशः पारा उच्यते ॥ ६० ॥ सत्रं वनं गृहं सत्रं सत्रं दानमिति स्मृतं ॥
सत्रं धाम धनं क्षेत्रं सत्रं वचरितं मतं ॥ ६१ ॥ कुलत्थः कुशालुः कोल्यः
कल्पोक्तं यानिराम यः ॥ कल्पं कालरिति प्रोक्तं कल्पं मघं च प्रकी
र्तितं ॥ ६२ ॥ विष्टरो बर्हिषां मुष्टि विष्टरोऽज्ञेयमानसः ॥ विष्टरो द्रु
(5A) इत्युक्तो विष्टरः कलुरे वचः ॥ ६३ ॥ सभा समितिरित्युक्ता स
मितिः संयुगामिनी ॥ समितिः समया तुल्ये समितिः समितिः
स्मृता ॥ ६४ ॥ सितो रूपः सितः शुक्लः सितो रजतमुच्यते ॥
सायको पि सितो ज्ञेयः सितो देवगुरुरितिः ॥ ६५ ॥ चित्रकालः
प्रोक्तो चित्रकः श्वापदो मतः ॥ चित्रो कामगजा [illegible] लिपिपत्रकोऽयं
जकोरगः ॥ ६६ ॥ धातकी प्रोच्यते धात्री धात्री चामलकी मता ॥
धात्री वसुधरा इत्या धात्री चि[illegible] स्तन पायिनी ॥ ६७ ॥ द्रोणः स्यात्कौ
रवाचार्यो द्रोणः काक इलीरितः ॥ द्रोणो गिरिविशेषस्याद्द्रोण
स्तु चलुरारकः ॥ ६८ ॥ शुक्रो दैत्यगुरुः प्रोक्तः शुक्रो मास मह
स्तनो ॥ शुक्रं रेति विशेषस्या शुक्र स्तरुरक इत्यपि ॥ ६९ ॥ ज
यांतीनगरी प्रोक्ता जयंती चैरका तु जा ॥ जयं यो षधभे
दश्च जयंतो शुक्रसंभवः ॥ ७० ॥ रोहितं शुक्रको भेद रोहितो

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

मत्स्यपुंगवः ॥ रोहितो लोहितो वर्णो मृगजातिश्च रोहितः ॥७१॥
ध्व० बल्को हलबलं सैन्यं बलं स्थैर्यं बलो बाधि ॥ स्तनयो निर्बलो देत्यो मं ६
बलो लक्ष्मी बेला मही ॥७२॥ प्रतिग्रहो द्विजो ग्राह्यः सैन्यपृष्ठे प्र
तिग्रहः ॥ प्रतिग्रहोनुबंधश्च पतद्ग्रहे प्रतिग्रहः ॥७३॥ कुमात्रु
कः कदंबश्च कदंबः इंकारः स्मृतः ॥ कदंबो वृक्षभेदश्च कदं
(६) बो निगुर्णः पुमान् ॥७४॥ प्रियको बीजसाजः स्यात् प्रियको
द्वीपिचित्रकः ॥ प्रियको प्रियतायं स्यात् प्रियको मत्तकोयति ॥
॥७५॥ चक्रः पक्षिविशेषः स्याद्रथांगं चक्रमायधं ॥ चक्रं राष्ट्रं च
संघं च चक्रं व्यावर्तनं मतं ॥७६॥ सम सधः स्वरोज्ञेयः परोपि
पुरुत्तमः ॥ स्वरो रासभाद्युक्तो व्यवहारे नृपदुःस्वरः ॥७७॥ जा
तिः स्यात्सहजा स्यात् मालती जातिरुच्यते ॥ गोत्रा द्विजन्मजा
तिश्च जातिः शुक्लाच उच्यते ॥७८॥ गंधर्वो देवजातिः स्यात् गंध
र्वोपि तुरंगमः ॥ गंधर्वं च स्मृतं गीतं गंधर्वो मृगपुंगवः ॥७९॥
तिलको वृक्षभेदः स्यात्तिलको बिंदुचित्रकः ॥ तिलकः

"Joint Project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

त्रि॰ क्षौमसंज्ञं च प्रधानं तिलकं मतं ॥८०॥ शृंगं प्रधानमिछं
ती शृंगं च शिखरं विदुः ॥ शृंगं विषाणमित्याहुः शब्दकोशवि
चक्षणा ॥८१॥ सारंग कुंजरख्यातः सारंगःख्यातकोमतः
(68) सारंगो भ्रमरो ज्ञेयो सारंगो हरिणो मतः ॥८२॥ अपि च अलि
मन्मथौ मधुरिमौ विणा तुरंगो द्विप किरे किशककपाद पु
मृगरिपौ पक्षान्तरे चातके ॥ गंधर्वे गिरिखुरे शंभो स्कंधा सौ
रभे पाथो धोनलदे नंदे च सलिले रामांतके विद्रुमे ॥८३॥
अभ्रं चंद्र रसालचातक नागनागो भंगो मरुत द्वाह मग शुक
लारात्रिस्कुवासगंधकुरक मेह सपिक सारसः ॥ कर्प
रागरुहेमरत्नवसकधाविणाघनः खंजनः छो शंखो मन्मे
थचापदीपकद्वीने शारंग शब्दालेय ८४॥ करणं कारणं वि

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

ध॰ मं ५

घालूकरणं क्षेत्रमुच्यते ॥ करणोकरणभेदस्या करणो निं
द्रियाणिच ॥ ८५ ॥ पुंडरीकस्मृतो व्याघ्रः पुंडरिकः कमंड
लुः ॥ पुंडरीकः सितोवर्णः पुंडरिकं सरोरुहं ॥ ८६ ॥ औपं
म्येच पृथिव्यादौ कालेतीतेच राक्षसे ॥ प्रेते प्राणिनिकीना
(४) शे भूतशद्वप्रचक्षते ॥ ८७ ॥ शरभोष्टापदश्चैववर्णमष्टाप
दंस्मृतं ॥ कीलातकोष्टपादश्च क्रमिचातीरुदादता ॥ ८८ ॥
बालकः खेचरोव्याघ्रोबालकः पृथकस्तथा ॥ बालकं गंधद्र
द्रव्यं जटाजालं च बालकं ॥ ८९ ॥ बालः केशोजले बाले बाले
कोशत्रणं तथा ॥ बालसर्पः शिशुर्बालो बालो वेगउदाहृतः ॥ ९०
श्यामा रात्रिस्त्रिवृत्श्यामा श्यामा स्त्री कृष्णयौवना ॥
श्यामा प्रियंगुराख्याता श्यामा स्याद्वृक्षदारिका ॥ ९१ ॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(7A)

शुभा शची शुभा सत्या स्कहिरा च शुभा मता ॥
शुभं श्रेयः शुभा शोभा शुभा प्रोक्ता हरीतकी ॥१२॥
कान्तारं कानने प्रोक्तं कान्तारः पाकशासनः ॥
इक्षुभेदश्च कान्तारः कान्तारो दुर्लभो दरः ॥१३॥
खर्जूरं फलभेदः स्यात् खर्जूरं रजतं मतं ॥
खर्जूरं इक्षुजातिश्च खर्जूर रत्रणगोधिका ॥१४॥
गुरुः पिता गुरुः श्रेष्ठो गुर्वृहस्क पुरोहितः ॥
दुर्वारोपि गुरुः प्रोक्तो गुरुः शिष्याभिशोषकः ॥१५॥
बाह्लीकं हिंगु राख्यातं बाह्लिकं कुंकुमं मतं ॥
बाह्लिकः स्याज्जनपदो बाह्लिकाश्चाश्वजातयः ॥१६॥

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

ध्व॰ अक्षिलोमस्मृतोवर्ममार्गश्चापरिकीर्तितः॥ मं

वर्मदेहप्रमाणंस्याद्वर्मदेहप्रकीर्तितः॥१९७॥ ५

माधवोमासवैशाखोमाधवोमेघउच्यते॥

(८) माधवोभ्रमरोह्येयोमाधवोमधुसूदनः॥१९८॥

मधुर्मान्योमधकश्चादंमधुर्माध्वीकृतौतथा॥

मधुलिणमधुभेदश्चमधुर्वाच्यरसेस्मृतः॥१९९॥

रसंक्षीरंरसंकल्पंरसप्रकृतिरुव्यषत्माजती

रसभेदंचरसंभीरुरतिस्मृतः॥३००॥

॥इत्यनेकार्थध्वनिमंजिर्यांपूर्णश्लोकाधि

॥कारप्रथमः॥

" Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(88)

तदोवप्रः पितावप्रो वप्रके दार उच्यते ॥ सर्पो व्यालः सफो व्या
लो व्यालो ज्ञेयश्चतुष्पदः ॥१॥ रामागिरिमहदुर्गे चित्रकूटं
च पर्वतं ॥ श्रीजावलीपुरं प्रोक्तं एकवर्णगिरि उच्यते ॥२॥
राक्षसद्वीपमित्युक्तं लंका राक्षसपत्तनं ॥ किष्किंधनगरी ॥
ज्ञेया वानरद्वीपमुच्यते ॥३॥ अंगेयां दाररूपयां तस्य श
ब्दो विधीयते ॥ तरारत्नं गोमुहस्थ गोधर इमाहुर्विचक्षणः ॥४
अंभिष्वंतिसमाख्याता कांता किंतेचिमानिनी ॥ रंभादे
वांगना प्रोक्ता रंभा च कदली मता ॥५॥ मोचा शाल्मलि वि
ख्याता मोचा च कदलीमता ॥ कक्षेति भुवनां नर्भूर्मेखला
ज्जेगेरज्जकषु ॥६॥ प्रोक्तं वितानमूलं च वितानं शून्यमु
च्यते ॥ सती गौरी सती सीता ॥ एकचेरी त्रावला सती ॥७॥

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

ध्व. ॥व धुर्नारीवधुर्भार्या वधूः स्नुषा वधूरपि ॥ स्यादाषाढे विशरुद्धेयो भु मे ५
क रु पद्रूते रुचिः ॥८॥ भुक्ते विवर्षि कौमे घे ॥ मत्तनागे घना
घनः ॥ स्तेक्षिसेसस सि क्केच तु ध्याध्याने पि कलौवाकू ॥९॥
(९) बाले रुरु जिमासार्द्धे पक्षे स्त्रितं त्र पार्श्वयोः ॥ वक्षभे ॥
देकरीर स्याद्वृष्टे वशाकुरे पि च ॥३०॥ देहदारे भुके दारिक्षेत्रं
वतौ प्रकीर्तितः ॥ ध्वनिके वलमल्पं च व्यं घादेवार्चयातु
धः ॥३१॥ निर्गृहो निर्गता पी ऊ निर्यामो द्वार भूपिपू ॥
ऊ विशद्वार वौमे षे १ वें ते षु निगद्यते ॥३२॥ ऋगं पुर्वत मेंत्रेषु
निरुब्ध्ये पि च संचरः ॥ ध्वनौ धवे चदं भेच गह्वरे गहने पि च ॥
॥३३॥
॥ न्याये तु लक्ष्मे विधौ कालेदं ओचित्ते च कल्प वाक् ॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

उत्से तीव्रसवेगे देहमनोयत्नधृतिष्वपी॥३४॥ उत्स पुर्या
स संख्याने क्षेमे च कुशलं ध्वनिर्दस्या भावे तेजसि स्थाने
धामसद्मनि गत्यते ज्ञातौ चात्मनि चात्मीये धने स्वाख्या प्र-
७A) वर्तते॥३७॥ कूपयानान नेत्रायेध नमान धरेश्वपी॥ परि
छेदे प्रमाणे च मात्राख्या च प्रवर्तते॥३८॥ इलशब्दस्तु पानी
ये भूमौ व्यावसनेषु च॥ किंकरसिन्धुमिकृत्के कारुशिल्पं च
कथ्यते॥३९॥ महेश्वरो हरब्रह्मा कोचीर च्युहरउच्यते॥ साधु
शाख्या प्रशस्तेषु त्रिष्वेव सदिति ध्वनिः॥२०॥ धान्ये च राज
लिंगे च ककुदाख्या प्रवर्तते॥ स्तनामंडलयोर्निक्कोनिका
दीनां रुरुक्मयोः॥२३॥ युयुत्सुसंगरेक स्यादंको लक्ष

" Joint project of the Rajwade Sanshodhak Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

४५- रुणलक्ष्मयोः ॥ तिशिरस्के नरे नीरे कबंधाख्या स्त्रलोपि च ॥
मरोवृक्ष विशेषस्याध न्वशब्दस्तु कार्मुके ॥ अक्षीपमभवेद्व २२५
र्म ॥ वर्म मार्गश्च कीर्तितः ॥ २३ ॥ दायादो सहजप्रोक्तो दाया
(१) दस्तनमयो मतः ॥ विग्रहो वैयर्यस्त्रं दा विग्रहो देह उच्यते ॥ २४ ॥
क्लीबो वृक्षविशेषस्यात क्लीबश्च शंकु उच्यते ॥ क्लीबश्च ॥
कांतरः प्रोक्तो क्लीबः षंढः प्रकीर्तितः ॥ २५ ॥ प्रकोष्ठः कपु
रः स्याद्धः प्रकोष्ठ द्वारकोष्टयोः ॥ प्रोक्तो वितानमुलोचप
वितानं शून्य उच्यते ॥ २६ ॥ आडंबरो गजारावस्तूर्यना
दश्च कथ्यते ॥ भक्ष कशिपुरीय स्कः प्रावरः कशिपुर्म
॥ मतः ॥ २७ ॥ तुंबरो निर्विषो नागो अग्नि निक्ष्मस्क

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan Mumbai.

तुंबरः ॥ पुमान्कंदर्पकः किंमाजन्नूठोहरशत्रवः ॥ २८ ॥ पापिया
सोन्त्रशंसश्च्युन्त्रशंस्लो निष्टुरो रोमतः ॥ ३० ॥ पक्ररोहरस्थानं समी
पस्या दुपक्रूरं ॥ २९ ॥ त्रस्वदेपि निदाघस्यानिंदों घोर्गी प्रउ
च्यते ॥ कश्मलैस्यात्तपिशाचश्च कश्मलो लोह उच्यते ॥ ३० ॥
केतुर्ग्रहविशेषस्यात्ध्वजकेतुरुदाहृतः ॥ अनवज्ञाकथ्य
तेरीठारीगगत्निपरिक्षते ॥ ३१ ॥ वहुनें छेदनं प्राहुवर्हुनेंद्र
द्रुउच्यते ॥ कसेरुकेतैजकंदः एस्यात रिस्थि कसेरुकं ॥ ३२ ॥
नागो रक्षविशेषस्या न्नागोप्या परपन्नगो ॥ कुशलं घकुलं
गोत्रं शरीरंकुलमुच्यते ॥ ३३ ॥ पूगं पूगीफलं ज्ञेयं तथा
॥ पूगंकदंबकं ॥ ज्ञेयाः स्कमनसादेवा कुस्कमानि च स्त्रज्ञ
॥ नाः ॥ ३४ ॥ कुसुमं पुष्पमित्याहु स्त्रीरजस्य श्चतदास्पया ॥

धं धवपलिर्धवोभीरु वृक्षजातिर्धवोमतः ।।३५५ अवकात्ता म
म्रधातुश्च अवकोधनुशंकरौ ।। शिफा शोफालिकाज्ञेया १
शिपा मूलं शिफाजटा ।। ३६ ।। पुण्यंरुक्विहितं कर्मपवि
त्रं पुण्यमुच्यते ।। खलो शाशिरवलोन्वीचः खलः पण्याकमि
(11) ष्यते ।। ३७ ।। शालाश्लाघ्याशिलाशालाशालः शालुक उच्य
ते ।। मात्स्योमान्यारथोरोमालयामालामालयमुद्राहलं ।। ३८
राढादेशविशेषेशेषस्याद्राढाभाशोभिधिपंलपलंमास
पलंमानंपलोमूर्खः पलोलुब्धो ।। ३९ ।। अलिसहाचरि
स्यापंक्तिरालिः क्वीर्तिना ।। दलं धर्मदलं पर्णदलंस
स्यादिसाधनं ।। ४० ।। उन्जिस्यात्समभूभाग उन्जिसं

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(11A)

ग्रामभ्रमरपि॥ उलुकः पुरुहुतः स्यात्पुरुहूतः पुरंदरः॥४१
अंतरे नगरे कुंलमस्क स्यान्मरणेपि च॥ शेवा वि घुलपतिः
शंबाशंबा मंद्रस्तध्वनीर्मता॥४२॥ मा ध्वनं धन मिछती
माध्वा च कंचस्तूरया॥ हरिणः पांडुरो वर्णः कुंजरो हरिणो
मतः॥४३॥ करटः सरटो ज्ञेयः करटो ध्वांक्षउच्यते॥ कं
करो दुःस्मलो गृध्रः कवरेंदुरमर्षणः॥४४॥ सौधालय
व विज्ञान गमकेषु कलामलः॥ तुषारः क्षुद्रुपाषाणस्त
षारस्कं गवेषिषु॥४५॥ मणिः कोलीजरो ज्ञेया॥ मणिको
मणिरेव च॥ विषं पानियमि[illegible] कं कच्छं विषनश्च परोरसः॥४६
पानमन्नं मरुद्वानो वाजं पीयूषमिथन॥ व्रजो मार्गो व्रजो गो

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

ध्वं ष्टो व्रजसंघो व्रजो गणः ॥४७॥ वीर्यं शुक्रं बलं वीर्यं वी मं ९०
र्यं बीजमुदाहृतं ॥ नक्षत्रस्य मघानाम पुष्यकस्यालिकामघा ४८
हिजिह्वः सूचिको ज्ञेयो द्विजिह्वस्तु भुजंगमः ॥ विज्ञेयमश
(12) यनं शाया शायापुलकसंचयः ॥४९॥ नरसं मांसमा
ख्यातं नरसं बलम् [illegible] चारुणी मदिरा ज्ञेया पश्च मा
दिकू चचारुणि ॥५०॥ मदुरा वाजिशाला स्याद्वावासोपि
च मंदुरा ॥ सूनृतः [illegible] नामत्यः सूनृतं सत्यवद
चः ॥५१॥ [illegible]कसो वानरो भिक्षुः । कीलं तेवास्थी
कीकसं ॥ रोमंथः स्यात्स[illegible]श्च हारो रोमंथः कीटनर्त
नं ॥५२॥ हरिद्वारननो ज्ञेया हरिद्वाचनिभावरी ॥

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(12A)

परिघः परिघालस्यात्परिघोदंउच्येत ।।५३।। करोहस्तकरो
रश्मिः करंकर्षकचेततं ।। दुंदुदुंदुभिरक्षेषू दुंदुभिंस्यात
थानकः ।।५४।। धरापृथ्विधराधाराधराशैलाधराध्र
तिः ।। मूलंपिंगलकस्कंदस्कंदोरीवारिउच्यते ।।५५।।
श्रोत्कंगगनमफद्यानं गगनमतं ।। वर्धनीचापटी
हेयावर्धनीलणकूर्चिका ।।५६।। रुधिरंकुस्कमंज्ञेयं
रुधिरंरक्षतजंमतं ।। नंदनस्तनयप्रोक्तो नंदनंसक्का
ननं ।।५७।। स्यंदनोदेवरक्षस्यात्स्यंदनंरथउच्यते ।।
परायणमसंगोत्कि कीयाहीनःपरायणः ।।५८।।
करिपृष्ठेकुलेवेणौ वंशाख्याकविभिर्मता ।। जटा

" Joint project of the Rajawade Sanshodhak Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

ध्व० जूटः शिखंडोक्तिः कलापेश्च शिखंडिनः ॥५९॥ इष्टभो म०
जदेहेषु पात्र शब्द प्रवर्तते ॥ पादत्राण दलेपक्षे ॥ लक्षेवस्क 33
निपक्षसाकू ॥६०॥ क्रियाशिष्टपरीचारो त्रियागमनको
(13) शचान् ॥ हंसेग्नौ गरुडे चंद्रो द्विजराजध्वनिस्मृतः ॥६१
कैवर्तेपि चकैवर्तः कैवर्तः सलिलेचरः ॥ पिपल्याश्च
वस्त्रेषु कर्तया पिच्चवस्त्र ॥६२॥ चंद्रमा चंदनो ज्ञेयः
श्चंद्रमा दनं मलयोद्भवं ॥ सकलाः विहयसस्यं विज्ञे
यासंख्यमीक्षवः ॥६३॥ वृषचरणमस्येषु कुरुचिंद
इतिध्वनिः ॥ करवीरोश्चमारेषु अंगुष्टकरवीरकः ॥६४
करिणां बंधनं स्थानं वारिवारिजसमतं ॥ प्रचुरं भूरिवि

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(13A)

ज्ञेयं भुरि कांचनमेरुचा॥६५॥सूरस्या सूर्यसूरश्च सूरो

ज्ञेयः कुटुंबकः॥परायणोर सैन्यचं ठ व्यरश्च परायणं॥६६

॥इत्यनेकार्थध्वनि मंजर्यां अर्थश्लोकाधिकारो॥

॥इति यः॥

॥चंदोराजा नृपोराजो १ यक्षी रंजो ठ १ यः॥मित्रो भानु

॥स्कु हृन्मीत्रोदरं छिद्रंदरं भयं॥१॥श्रीकंठस्थाणुरीरस्था

॥णू हर छागाच्यकतो ३ जा॥गोविंदो हरिगो संख्ये शि

॥वकृष्ण वृषाकपी॥२॥शरिरो सेधयोः कायः संधावि

॥धि प्रति ज्ञयोः॥सरित्समुद्रयोः सिंधुः शातः प्राकार

यो वृक्षयोः॥३॥चातकाम्पयो स्तोकं पापव्यसयोरथः॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

ध्वां॰ पिपासा लोभ वेत्तृष्ण भुवनं तोय लोकयोः ॥४॥ शष्पं बाल तृणं म॰
प्राक्तं दारु काष्ठं प्रचक्षते ॥ शैशवे तुरकं बाले किं कणीक्ष ३२॥
द्र घंटिका ॥५॥ मघा श्च मेंद्र यार्व श्ये वा ऽव श्चाग्नि विप्रयोः ॥
निस्त्रिंशो खड्ग पापि ष्ठो शंग बाणा ग्निलीम रवौ ॥६॥ वृक्ष
(15) जाति गजो पिलु प्रदरौ रोग मार्गणौ ॥ सूकरो ष्ठोकर भौ हा
वौ क्रंदन विभ्रमो ॥७॥ वनस्पत्य निलौ द्वावौ जीमूतो मेघ पर्वतो
बहुलौ चिय गोपा लौ कुच रौ शोपचं चलौ ॥८॥ मपो ष्ट्र करभः
प्रोक्तो लक्ष्मि माता प्रचक्षते ॥ कंशिरो जलमाख्यातं नीहारं
हिम उच्यते ॥९॥ अरिष्ट पिष्ट को कस्च वृच्चो दानव वैरिणो ॥
पंगु पन्या रुणो सो मो अंबरं व्योम वासरसौः ॥१०॥ उदा नाख्यै
मरुद्धूधो काम शक्र शरा सनं ॥ ध्वांक्ष काको बका द्वांक्षः

नगशैलोनगोद्रुमः॥३३॥खंडोह्रस्वः शठः क्रूरः क्षितिशाश्रीथ्वी
क्षतीक्ष्नयः॥उदरेशूकरोकोलः कलिः कलहकारयोः॥३४
(15A) कांडोवधिर्गलः कांडोप्रथिकः प्रवधीस्मरः॥क्षयंगेहक्षयो
ग्रीमः श्रमः खेदः श्रमक्रिया॥३५॥शशांकचंद्रकिरणः शु
करकरलोहयोः॥बहिश्चैजलंबहिलंगिलहेलमेबुचा॥३६
विनीतहृदयाहलुहोचर्जमहेश्वरौ॥काशिमरजरुकौ
रुक्मवीशौविक्रमबाधवौ॥३७॥कोशिकौवासवोलूकौ
सयपावशिमार्गणौ॥धातांचसमतोध्यौशिखिनौबर्हि
पावकौ॥३८॥धीरौसात्विकधीमंतौवरौश्रेष्ठहुताश
नौ॥उसदासूकरौक्रोडौवसस्तन्यकपुत्रकौ॥३९

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

ध्य० कात्यनीतपयोःछायोः दशाटव्यानुकंपयोः ॥ द्रुमोमृवेषुवृक्षे म०
षु ध्रुवौनिश्चित्यनिश्चयौः ॥ ३८ ॥ संघाले पुरेण पूरः शूराशूर ३३५
नेरश्वरी ॥ शूकरः कोमले व्यकोलुयासमसोमयोः ॥ ३९
(15) पदेशास्यले व्याजंपदंव्यातिकरशंभ्रं प्रदेशंचविभागंचाम
पराधमुपदेशगं ॥ ४० ॥

॥ इत्यनेकार्थध्वनिमंजिरीचरणश्लोकाधिकारः ॥
॥ त्रितियः ॥ समाप्तः

॥ शके १७०८ ईश्वरनांमसंवछरेमाघमासेशुक्ल ॥
॥ कृष्णपक्षयेकादस्यांतिथौ सौम्यवासेर ॥
॥ समाप्तिंगतं ॥

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

म

(16)

इति ध्वनीपंजरीसमाप्तिमगमत्

श्रीकृष्णार्पण

मस्तु ॥

"Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com